

Aan het voorlezen van de baraklijst heeft Etty Hillesum geen aandacht besteed, wèl aan wat nadien geschiedde:

‘Het is langzamerhand zes uur in de ochtend geworden. De trein zal om elf uur vertrekken, men begint met het inladen van mensen en rugzakken. De wegen naar de trein zijn door mannen van de Ordedienst afgezet. Allen, die niets met het transport te maken hebben, moeten van het terrein verdwijnen en in de barakken blijven. Ik glij een barak binnen, die vlak tegenover de trein ligt. ‘Het is hier altijd een riant uitzicht op de in- en uitgaande transporten geweest’, hoor ik een cynische stem zeggen. Al vanaf gisteren deelt die trein ons kamp in twee helften: een troosteloze reeks verveloze, lege goederenwagons vooraan en achteraan een personenwagen voor het begeleidingspeloton. In sommige wagens liggen papieren matrassen op de grond, deze zijn voor de zieken. Er komt steeds meer beweging op de asfaltweg langs de trein. Mannen van de *Fliegende Kolonne*, in bruine overalls, rijden bagage aan op kruiwagons . . .

Daar zwermen plotseling vele groen-geüniformeerde kerels uit over het asfalt. Ik begrijp niet, waar ze zo plotseling vandaan komen. Ransels en geweren op de rug. Ik neem de gestalten en gezichten op, ik probeer ze onbevooroordeeld te bekijken.

Bij vorige transporten waren er dikwijls nog onbedorven, goedmoedige typen bij, met die verbaasde ogen, die een pijpje liepen te roken door het kamp en een onverstaanbaar dialect spraken en met wie men er niet tegenop zou zien de reis te aanvaarden. Dit keer slaat er een grote schrik dwars door me heen. Botte, honende koppen, die men tevergeefs afzoekt om er nog een restje van menselijkheid op te ontdekken. Aan welke fronten zijn deze lieden grootgebracht? In welke strafkampen zijn ze geoefend? Maar het is dit keer immers ook een straftransport! Enkele jonge vrouwtjes zitten al in de goederenwagen. Ze houden hun zuigelingen op schoot, hun benen bungelen naar buiten, ze willen nog zo lang mogelijk van de frisse lucht genieten. Zieken worden voorbijgedragen op brancards. Het is een straftransport. Ik moet haast lachen, de wanverhouding tussen bewakers en bewaakten is te ridicuul. M’n metgezel naast me achter het venster huivert even. Maanden geleden is hij hier uit Amersfoort in stukken en brokken binnengedragen. ‘Ja, zo zijn die kerels’, zegt hij, ‘zo zien ze er uit.’

Een paar jonge kinderen staan met hun neuzen tegen de ruiten gedrukt. Ik volg hun ernstige conversatie: ‘Waarom dragen zulke vuile, gemene kerels groen? waarom dragen ze geen zwart? Zwart is toch ook slecht?’ ‘Kijk, daar heb je een zieke!’ Een pluk grijs haar boven een dooreengewoelde deken op een brancard. ‘Kijk eens, weer een zieke . . .’ En wijzende op de ‘groenen’: ‘Kijk eens, nou beginnen ze te lachen.’ ‘Kijk eens, daar is er al één dronken!’ Steeds meer mensen vullen de lege ruimtes der goederenwagons. Daar komt een eenzame, lange figuur aangewandeld over het asfalt, een actetas onder de arm, het is de chef der zogenaamde *Antragstelle*. Tot op het laatste ogenblik tracht hij mensen los te krijgen uit de handen van de commandant. De koehandel duurt voort tot aan het